

Библиотека
ХАРМОНИЈА

Проф. др ЖИКА БУЈУКЛИЋ

ПРАВНО УРЕЂЕЊЕ
СРЕДЊОВЕКОВНЕ
БУДВАНСКЕ КОМУНЕ

Проф. др Жика Бујуклић
ПРАВНО УРЕЂЕЊЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ БУДВАНСКЕ КОМУНЕ

прво издање

Издавачи

Штампар, Макарије
ЈУ Народна библиотека Будве

За издавача

Мила Баљевић
Дејан Мићић

Уредник

Радомир Уљаревић

Рецензенти

Проф. др Срђан Шаркић
Проф. др Драган Николић

Корице

Ива Уљаревић

2023.

Штампа

Ободско слово, Подгорица

ПРЕДГОВОР ПРВОМ ИЗДАЊУ

Ова монографија је настала на основу текста магистарске тезе „Имовинско-правни односи према одредбама средњовековног Будванског статута“, одбрањене 6. априла 1985. године на Правном факултету у Београду пред комисијом: др Јелена Даниловић, редовни професор, др Обрад Станојевић, редовни професор и др Мирко Мирковић, редовни професор. Пошто овом тезом није било обухваћено правно уређење средњовековне Будве у целини, већ само један његов сегмент (својинско право, породично, наследно и облигационо), у раду на припреми ове књиге било је неопходно додати неколико нових поглавља, како би се добила што потпунија слика о поменутој проблематици. Због тога су обављена накнадна проучавања и других области будванског права, а његов развој праћен, где је то било могуће, све до краја млетачке доминације над овим градом.

Дугујем велику захвалност члановима комисије пред којом је брањена теза, јер су ми њихове сугестије и примедбе биле доцније драгоцене помоћ приликом рада на овој књизи. Посебно сам захвалан свом професору и ментору др Јелени Даниловић која ме је усмерила на проучавање права наших средњовековних градских комуна и драгоценим саветима помагала мој рад.

Најискренију захвалност дугујем и академику проф. др Сими Ћирковићу, који је од самог почетка са изузетном пажњом пратио моја истраживања из ове области и приликом решавања појединих нејасних питања из историје средњовековне Будве, пружао ми веома корисне савете. Професор Сима Ћирковић је љубазно прихватио и нашу иницијативу да напише један краћи синтетички преглед најстарије прошлости Будве. Без његовог прилога, ова монографија била би знатно сиромашнија.

На крају, хтео бих да се истакнем да је идеја за штампање ове књиге потекла од директора Историјског архива у Будви др Мирослава Лукетића, и да без његовог залагања ова монографија не би ни била публикована.

Београд, 1988. године.

Аутор

ПРЕДГОВОР ДРУГОМ ИЗДАЊУ

Обновљено издање ове монографије намењено је студентима на мастер и докторским студијама Правног факултета Универзитета у Београду, на курсу „Стипуларно право средњовековних градских комуна“, којим руководи аутор ове књиге. Пошто је претходно издање већ одавно распродато и теško доступно научној јавности, уз нову нумерацију страница задржана је и претходна (у власним заградама), чиме је олакшано праћење коментара и цитата у публикацијама које се позивају на издање од пре скоро три деценије. Како се у том другом периоду није јојавио ниједан нови рад посвећен правном уређењу средњовековне будванске комуне, био је то још један разлог да се објави ово ново, измењено и допуњено, издање.

Београд, 2014. године

*„La città di Budua, benche piccola di circuito
delle mura, ma grande d'honorata fama e di valore“*
(Don Christoforo Ivanovich: Annali di Budua, anno 1650.)

*„Град Будва, мада мален њо оѡсеѡ зидина које ѡ
окружују, велики је њо часном ѡласу и уѡледу који ужива“*
(Крсто Ивановић: Будвански анали, год. 1650)

Др СИМА БИРКОВИЋ

СТАРИГРАД – СРЕДЊОВЕКОВНА БУДВА

Као што пажљив путник разгледајући неки град примећује и оно што је индивидуално и особено и оно што је заједничко са другим градовима, тако и историчар понирући у прошлост града уз оно што је јединствено и непоновљено уочава и ствари које је сусрео код читавог низа сродних градова. У случају Будве црте заједничке са нашим приморским и многим медитеранским градовима намећу се и не могу остати непримећене; њене особености су, међутим, мање упадљиве и њихово препознавање тражи оштро око, подразумева познавање других градова, изискује пажљива поређења. У сваком случају, трагајући за историјом Будве морамо пажњу усмеравати у оба правца и према ономе што је везано за њено тле и према суседним градовима и пространом залеђу. Премало је извора да бисмо могли сачинити хронику збивања на тлу града, немамо континуираних података о његовом расту и организовању простора, још мање о формирању градског друштва; имамо само малобројне одломке који као бљесак муње осветљавају неки тренутак градске историје. Тешко да ћемо их правилно разумети и у пуној мери искористити ако их не повежемо с оним што је опште, што се зна о већем броју градова сличне судбине.

Као што се у бескрајној различитости индивидуалних биографија примећују међу људима једне генерације или једнога краја једнаке црте, настале под утицајем истих преломних момената и уједначених општих услова, тако се и у појединачним историјама градова препознају заједнички обрасци настали у појединим епохама. Човек не може прескочити детињство и доба припреме за живот, град не може мимоићи доба у којем је био тек мало насеље, не може избећи раздобље у коме су се издвајали делови градског простора у складу са потребама становника. Ограничавајући видокруг на Средоземље, или још уже, на источну обалу Јадранског и Јонског мора, запазићемо да градови имају своје античке родитеље, своје раносредњовековно оскудно детињство, своје доба стасања у касном средњем и раном новом веку, из кога су код већине градова остале неке црте које трајно одређују слику града. Они којима се није прерано угасио живот – а и то се дешавало – достигли би зрелост у доба модерног индустријског друштва, код неких је бујни раст, у наше дане довео до деформисања.

Нису сва ова раздобља била на исти начин склона или несклона према сваком поједином граду на нашој обали, а нису ни сви градови на исти начин одговарали на повољну или неповољну климу једног или

[10] другог раздобља, неким је било дато да уживају благодети оних истих времена која су други једва преживљавали. У неједнаком ритму успона и падова, у застојима, повременим закржљавањима, затим наглим полетима, најдубљи су узроци многих разлика међу градовима. Средњовековни период Будве веома је мало проучаван. Још увек није систематски прикупљено и претресено оно што се о граду и његовим људима налази у архивима других градова, јер Будви није било дато да свој архив сачува. Археолошка истраживања се већ дуго обављају, захватила су знатно пространство, али још нису заокружена целовитим приказом резултата. Статут Будве такође представља драгоцен споменик и незаменљиви извор за упознавање живота у граду. На њега ће се и у будућности морати ослонити свако систематско истраживање старије прошлости Будве. Али, и архивска и археолошка истраживања, као и испитивања Статута, забележиће знатнији напредак само у случају ако се буду водила компаративно и ослањала на оно што се зна о суседству и ширем простору, који се развијао под сличним општим условима.

Посматрана у друштву већег броја градова на источној обали Јадрана Будва се показује нарочито занимљива, јер су у њој неке од општих и типичних црта потпуније заступљене него другде, а у исто време је неobiчно изражено оно што је само за њу карактеристично. Почети градова на јадранској обали сежу у дубоку прошлост, раст им се одбројава столећима, тако да најмлађи међу њима као Херцегнови, имају више од пола миленија. Једна од изразитих особености Будве је свакако у томе што се истицала и у друштву импозантне старине, тако да је у средњем веку, када је била много млађа, заслужила име *Стариград*. И у случају Будве у споменицима XIII–XV века сусрећемо појаву двоструког имена као у случају Дријева–Нарентум, Дубровник–Рагуза, Бар–Антивари; једно су употребљавали словенски суседи, а другим су се служили сами становници и романски житељи других градова. Име Будва је несумњиво старије и оно је крајем средњег века потпуно преовладало.

Порекло му је у далекој прошлости, у митским временима која се рефлектују у причи о Кадмосу, кога су на воловским колима довели у Будву. Име Бутуа је несумњиво илирског порекла и сведочи о времену кад су обалу и ближе залеђе настањивала илирска племена. Од VI–V века пре н.е. насеље живи као емпориј, место сусрета продаваца и купаца, састајалиште домаћег и грчког елемента. Остаци материјалне културе нађени на тлу Будве не сведоче само о трговачкој размени, већ и о производима домаћег занатства у којима се укрштају разноврсни утицаји. Укључена заједно са илирским територијама и другим градовима у римску државу, Будва је стекла услове за веће учешће у трговачком промету, за успон и ширење насеља, његово обликовање у духу идеала римског урбаног живота. Код Плинија Будва је *oppidum civium Romanorum... Butuanum*, што се тумачи као да су становници рано добили градско право. На основу имена нађених на малобројним натпи-